

Vojtěch Novotný

Martyr Christi

P. Adolf Kajpr SJ
(1902–1959)

Martyr Christi

P. Adolf Kajpr SJ (1902–1959)

Vojtěch Novotný

Recenzovali:

doc. PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

PhDr. Jan Stříbrný

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2020

Redakce Marie Hamšíková

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2020

© Vojtěch Novotný, 2020

ISBN 978-80-246-4645-9

ISBN 978-80-246-4706-7 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	9
První životní etapa (1902–1937)	15
Narození a rodina	15
Vychovatelé	16
Ve škole a v učení	17
Vojenská služba	19
Arcibiskupské gymnázium	20
Rozhodnutí pro Tovaryšstvo Ježíšovo	21
Noviciát	23
Maturita	24
Sliby	24
Studium filosofie	25
Studium teologie	27
Kněžské svěcení	29
Primice	30
Závěr studia	30
Třetí probace	32
Svatí rostou ve zkažené době	34
Veřejné působení (1937–1941)	35
Domov u sv. Ignáce	35
Řeholník	35
Studium sociologie	36
Výuka filosofie	38
Pastorace	39
Kázání	40
Mariánské družiny	41
Sdružení katolické mládeže	42
Tiskový apoštolát	43

<i>Posel Božského Srdce Páně</i>	44
<i>Obrození</i>	46
<i>Dorost</i>	46
Č. 45/1939 a 46/1939	48
První střet s gestapem	49
Odboj	51
Další střet s gestapem	52
<i>Nové směry</i>	53
Příčiny zatčení (1941)	55
Dobrá věc vyžaduje oběti	55
Vlastní příčina: služba slova	56
Christocentrické pojetí skutečnosti	57
Nadstranická politika	59
Kritika liberalismu	60
Kritika rasismu a antisemitismu	62
Kritika nacionalismu	63
Svědectví naděje	64
Statečnost a mučednictví	66
Svatováclavská tradice	67
Vězeň nacistické diktatury (1941–1945)	75
Ve vězeních a koncentračních táborech	75
Zatčení a vyšetřování	75
Terezín	76
Transport	77
Mauthausen	78
Dachau	79
Osvobození, repatriace	87
Veřejné působení (1945–1950)	89
Návrat	89
Vyrovnání se s válečnou zkušeností	91
Postoj k trestu smrti	93
Postoj k odsunu Němců	97
Postoj ke Slovensku	101
Řeholník	104
Mládež a studenti	106
Kolakovič a Rodina	107
Bohoslovci	110
Kněží, řeholníci	112
Dospělí laici	113
Kázání	115
Tiskový apoštolát	118
<i>Dorost</i>	119

<i>Katolík</i>	120
Pastorace	129
Nepřímá rezistence	131
Příčiny zatčení (1950)	133
Kde jste tak dlouho byli?	133
Informace StB	135
Souvislost s akcí K	137
Souvislost s Číhoští	140
Souvislost s bojem proti Vatikánu	142
Vlastní příčina: služba slova	145
Nadstranická politika	148
Christocentrické pojetí skutečnosti	158
Kritika ateistického humanismu	162
Křesťanský socialismus	166
Poměr katolíka ke státu a politice	173
Vězeň komunistické totality (1950–1959)	188
Zatčení	188
Vyšetřování	189
Trestní oznámení	192
Příprava procesu	194
Soudní přelíčení	198
Mediální kampaň, ohlasy v zahraničí	201
Pankrác	205
Mírov	207
Valdice	207
Leopoldov	208
Kontakty navenek	212
Působení mezi jezuity	215
Spirituál uvězněných, učitel	217
Smrt	220
Pohřeb	224
Exhumace, translace	225
Nová exhumace, uložení v kostele sv. Ignáce	226
Soudní rehabilitace	227
Pověst svatosti a mučednictví	231
Jak vypadal?	231
Jak byl vnímán?	231
Jaká pověst ho provází?	237
Zahájení beatifikačního procesu	243
Pisemné dílo	245
Úvod	245
Bibliografie	251

Seznam zkratek	272
Seznam literatury	274
Přílohy textové	303
Přílohy obrazové	509
Jmenný rejstřík	529

Úvod

1. Monografie *Martyr Christi* je životopisnou a v širším smyslu i historickou studií, jež je věnována katolickému knězi, jezuitovi, věhlasnému kazateli a redaktorovi Adolfu Kajprovi (1902–1959). Usiluje o co největší faktografickou úplnost a přesnost, a právě proto také vědomě sleduje i způsob, jímž Kajpr prožíval a promýšlel křesťanskou víru, která měla zásadní motivační vliv na jeho postoje a na věcnou náplň jeho skutků. To všechno se kniha snaží přiblížit. Spolu s tím pak přináší také doklady a svědectví o Kajprových životních peripetiích i o tom, jak byl vnímán svými souputníky, a o tom, jak se po jeho smrti zrodila a vyvíjela pověst o jeho svatosti a mučednictví.

Odtud struktura textu, který život Adolfa Kajpra představuje v sedmi krocích: dětství, dospívání a řádová formace (1902–1937), veřejné působení (1937–1941), příčiny zatčení (1941), vězeň nacistické diktatury (1941–1945), veřejné působení (1945–1950), příčiny zatčení (1950), vězeň a mučedník komunistické totality (1950–1959). Ty doplňuje stručná informace týkající se pověsti o Kajprově svatosti a mučednictví i prezentace a soupis jeho písemného díla. Přílohy tvoří co nejuplněnější přepis dokumentů, které zásadním způsobem dokládají Kajprův životní běh, poskytují jeho autobiografická ohlédnutí nebo svědectví druhých osob o tom, co s ním prožily, jak si ho pamatovaly a jaký k němu měly vztah. Nechybí obvyklý seznam zkratk, pramenů a literatury ani jmenný rejstřík.

Materiálním základem práce je monografie *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SĚ a list Katolík*.¹ Nutno ovšem ihned dodat, že byla zásad-

1 Novotný, Vojtěch. *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SĚ a list Katolík*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012.

ně přepracována, takže z jejího původního znění zbývají jen fragmenty. V každém kroku byla prověřena a doplněna studiem archivních pramenů, tisku, memoárů a sekundární literatury. Zužitkovány byly rovněž výsledky nových studií a edicí. Mnohem větší důraz byl položen na poznání příčin Kajprova dvojího zatčení, jimž jsou proto věnovány samostatné kapitoly. Zcela nová je také kapitola o *fama sanctitatis a fama martyrii*. Soupis Kajprových publikací byl doplněn, i tak ale zůstává neúplný, protože řadu textů nesignoval nebo se schoval za redakci periodika. Rovněž přílohy jsou rozhojny. Nebyly naproti tomu převzaty kapitoly, jež představily list *Katolík*, ani jeho bibliografie: to vše je dohledatelné pouze v knize *Maximální křesťanství*.

2. Ponecháme-li stranou vzpomínkové texty a zmínky, které jsou citovány v přílohách lze stav bádání o životě a díle Adolfa Kajpra popsat takto:

První úplnou biografii sestavil řádový životopisec Bernard Pitrun SJ, který byl současně i sám pamětníkem. Text *Žrnka z Kajprový mlýnice* se dochoval v několika postupně rozvíjených verzích: krátký rukopis, strojepisná verze I z doby mezi lety 1963 a 1968, verze II z doby mezi lety 1965 a 1968, verze III z doby po roce 1969 a verze IV z doby po roce 1978 (od verze III se liší rukopisnými úpravami a přílohami).² Nejde o životopis kritický. Autor se opřel o část řádových záznamů, o dostupnou sekundární literaturu, periodika, která Kajpr vedl, a vzpomínky pamětníků. K jeho práci je třeba přistupovat obezřetně. Nejcennější jsou pasáže, v nichž se přímo zrcadlí vzpomínky Adolfova bratra Josefa Kajpra, autora samého i dalších jezuitů. V této práci bude citována ucelená a přehledná verze III, výjimečně bude odkázáno na verze jiné, pokud přinášejí informace nebo formulace hodné pozornosti.

Je zřejmé, proč nebylo možné věnovat Kajprovi odbornou badatelskou pozornost před koncem roku 1990. Byl krátce zmiňován v pojednáních, jež byla věnována pronásledování katolické církve v českých zemích; nepřinesla sice podstatnější životopisná zjištění, nastínila však lépe okolnosti Kajprova odsouzení v roce 1950.³ Nejinak tomu bylo mezi

2 Srov. ATJ, f. Adolf Kajpr 5.

3 Srov. do r. 1990 vzniklé: Vaško, Václav. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Sv. 1–2. Praha: Zvon, 1990, passim; Kaplan, Karel. Komunisté a církev – konflikt v polovině 1949: k třicátému výročí. *Studie* 1979, č. 62, s. 89–102; ID. Církev a stát 1948–56 v Československu. *Studie* 1982, č. 80, s. 149–168; ID. *Die politischen Prozesse in der Tschechoslowakei 1948–1954*. München: Oldenbourg, 1986; ID. *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei: die kommunistische Kirchenpolitik in den Jahren 1948–1952*. München: Oldenbourg, 1990; ID. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993.

roky 1990 a 2010, které přinesly zejména množství cenné memoárové literatury. Z ní nutno vyzvednout především tu, jež vznikla uvnitř Tovaryšstva Ježíšova.⁴ Odborné publikace však sledovaly spíše jen kontexty nebo drobné zmínky,⁵ s výjimkou stručného životopisu a hodnocení z pera Jana Jandourka, který rovněž připravil antologii jeho textů.⁶ Objevilo se také několik slovníkových hesel.⁷

Zlomovým okamžikem bylo 100. výročí Kajprova narození v roce 2002, jež přineslo různé připomínkové texty,⁸ zejména však seminář při příležitosti zahájení výstavy obrazů akademické malířky Zdenky Landové „P. Adolf Kajpr SJ: Pravda především. Výstava k 100. výročí nedožitého narození kněze, filosofa a novináře“ dne 17. 9. 2002 v Centrální katolické knihovně v Praze. Byly předneseny referáty *Strípky k portrétu Adolfa Kajpra – mláď, vězeň nacismu a komunismu* (Jan Stříbrný), *Lidský a duchovní portrét P. Adolfa Kajpra T.J.* (Pavel Ambros SJ), *Formace českých jezuitů v meziválečném období* (Michal Altrichter SJ), *Adolf Kajpr a Katolík* (Jaroslav Šebek). Následovala diskuse, v níž vystoupili zejména Antonín Bradna, Václav Vaško a Karel Skalický, a byly čteny příspěvky Jana Pavlíka SJ a Josefa Ondoka.⁹

- 4 Ty nejdůležitější jsou uloženy v memoárech P. Františka Mikuláška SJ a v knihách někdejšího jezuitského provinciála P. Jana Pavlíka SJ: Mikulášek, František. *Ža zdí a bez zdí: Vzpomínky známého jezuitu dlouho vězněného komunisty pro víru*. Praha: Řád, 1992; Pavlík, Jan. *Budou vás vydávat soudům*. Sv. 1. *Dějiny české T. J. provincie v době komunistického útlaku v letech 1950–1990*. Praha: Societas, 1995; ID. *Budou vás vydávat soudům*. Sv. 2. *Nekrology zemřelých členů české provincie T. J. v době rozptýlení v letech 1950–1990*. Praha: Societas, 1996; ID. *Vzpomínky na zemřelé jezuitu, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011.
- 5 Srov. např. Vaško, Václav. *Dům na skále*. Sv. 1. *Církev zkoušená: 1945 – začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004; ID. *Dům na skále*. Sv. 2. *Církev bojující: 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007; ID. *Dům na skále*. Sv. 3. *Církev vězněná: 1950–1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008; Vlček, Vojtěch. *Čeští mučedníci z doby komunismu. Teologické texty 2003*, č. 2, s. 55–60; ID. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Maticce cyrilometodějská, 2004.
- 6 Jandourek, Jan. Proč jej připomínáme? In: Kajpr, Adolf. *Sovětské doby*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1993, s. 5–12; Jandourek, Jan. P. Adolf Kajpr S.J. (1902–1959). In: Karfíková, Lenka – Křížtan, Alois – Kuře, Josef (ed.). *„Život se tvoří z přítomné chvíle“: Česká katolická teologie po druhé světové válce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1998, s. 45–48.
- 7 Adolf Kajpr. In: *Slovník českých filozofů*. V Brně: Masarykova univerzita, 1998, s. 249; Adolf Kajpr. In: Tomeš, Josef (et al.). *Český biografický slovník 20. století*. Díl 2. K–P. Praha; Litomyšl: Paseka, 1999, s. 23; Kolářček, Josef. Kajpr, Adolf. In: O’Neill, Charles E. – Domínguez, Joaquín Ma. *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: biográfico-temático*. Sv. 3. Madrid: Universitas Pontificia Comillas, 2001, s. 2169.
- 8 100 let od narození P. A. Kajpra (5. 7. 1902 – 17. 9. 1959). Z archivů vybral a upravil P. O. *Bulletin Jezuité* 2002, roč. 11, č. 3, s. 4–12; Cuhra, Jaroslav. *Teolog, který se nestal vědcem: Adolf Kajpr (1902–1959)* (14. 12. 2002). Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=40 [2002–12–15].
- 9 ATJ, f. Adolf Kajpr 5., *Jezuita Adolf Kajpr (1902–1959)*. Zde také přednášky Jana Stříbrného a Jaroslava Šebka.

Právě v souvislosti s touto událostí se začali Kajprovi věnovat dva historici, kteří se specializují na křesťanství ve 20. století: Jan Stříbrný, jenž prošel veřejné archivy a shromáždil vzpomínky pamětníků i dokumenty, které uchovávali, a Jaroslav Šebek. Výsledky jejich bádání i všech přednesených referátů shrnul později Pavel Ambros.¹⁰ Jaroslav Šebek pak rozvinul své studium postojů, které vyjadřoval Kajpr a další autoři na stránkách periodika *Katolík*.¹¹ Z dosavadního bádání pak vycházely i referáty *Malý velký muž Adolf Kajpr* (Jan Stříbrný) a *Adolf Kajpr a Katolík* (Jaroslav Šebek), jež byly předneseny v průběhu „Večera jezuita Adolfa Kajpra (1902–1959)“ k 50. výročí jeho úmrtí, který 17. září 2009 připravila Česká provincie Tovaryšstva a Česká křesťanská akademie.¹² V dalším roce obhájila studentka Zuzana Kopečná životopisnou bakalářskou práci.¹³

Procesu Augustin A. Machalka a spol., v němž byl Adolf Kajpr souzen, je věnována monografie Daniela Atanáze Mandzáka, který připravil rovněž zásadní komentovanou edici dokumentů, jež s procesem souvisí.¹⁴

Předělem v bádání o Adolfu Kajprovi je monografie Vojtěcha Novotného *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík* z roku 2012, jež zúročila nejenom všechny starší studie, ale i výzkum archivních pramenů. Na ni pak navázaly další texty téhož autora, ať již souhrnné nebo prohlubující nějaký aspekt Kajprova díla.¹⁵ Významná je rovněž publikace

-
- 10 Ambros, Pavel – Karczubová, Luisa. Adolf Kajpr SJ, újságíró, prédikátor, a szó szabadságának vértelen mártírja. In: *A reménység prófétái: közép- és kelet-európai hitvallók, vértanúk a XX. században*. Szerk. Illés Pál Attila. Esztergom: PPKE BTK Szlavisztika, 2008, s. 61–74; Ambros, Pavel. České martyrologium – Adolf Kajpr SJ, novinář a kazatel, mučedník svobody slova. In: ID. *Svoboda k alternativám: kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2009, s. 507–524.
- 11 Šebek, Jaroslav. Gesellschaft und Kirche in der Tschechoslowakei 1945–1948: Einschätzungen und Kommentare der Zeitschrift „Katolík“. In: Zückert, Martin – Hölzlwimmer, Laura (ed.). *Religion in den böhmischen Ländern 1938–1948: Diktatur, Krieg und Gesellschaftswandel als Herausforderungen für religiöses Leben und kirchliche Organisation*. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2007, s. 331–340.
- 12 ATJ, f. Adolf Kajpr 5., přednášky Jana Stříbrného a Jaroslava Šebka; Stříbrný, Jan – Havlíček, Petr. Malý velký muž Adolf Kajpr. *Bulletin Jezuité* 2009, roč. 18, č. 4, s. 9–14; Šebek, Jaroslav. Adolf Kajpr a časopis Katolík. *Ibid.*, s. 15–20.
- 13 Kopečná, Zuzana. „Malý-velký muž“ Adolf Kajpr: výrazná osobnost českého katolicismu 20. století (bakalářská práce obhájená na TF JU v Českých Budějovicích). České Budějovice, 2010.
- 14 Mandzák, Daniel Atanáž. „Agent a špión Vatikánu“: Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008; ID (ed.). *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol.* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009.
- 15 Novotný, Vojtěch. Kajpr, Adolf. *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*. Nordhausen: Verlag Traugott Bautz, 2013, sv. 34, s. 651–653; ID. Zeuge Christi in der Finsternis des Atheistischen Humanismus: Adolf Kajpr SJ (1902–1959). *Internationale katholische Zeitschrift Communio* 2012, roč. 41, č. 5, s. 85–96; ID. Die Vertreibung der böhmischen und mährischen Deutschen nach dem Zweiten Weltkrieg in der Beurteilung zeitgenössischer tschechischer Theologen. *Bohemia: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* 2014, roč. 54, č. 2, s. 392–417;

Kajprových homilií, jež doplnila starší antologii textů z *Katolika* a edici jednoho filosofického pojednání.¹⁶ K edicím se řadí i soubor Kajprových dopisů z nacistického a komunistického žaláře a také nová antologie z jeho publicistiky.¹⁷ Samostatné odborné studie dalších autorů již po roce 2012 nevyšly.¹⁸

Text *Martyr Christi: P. Adolf Kajpr SJ (1902–1959)* je novým a prozatím posledním krokem na popsané cestě.

3. Odborná monografie má vedle striktně vědeckých účelů sloužit rovněž beatifikačnímu procesu Adolfa Kajpra a na některých místech textu je tato skutečnost zřetelně a přiznaně patrná. Také v tomto ohledu navazuje na *Maximálně křesťanství*, kde jsem 17. září 2011 psal:

„Pochopil jsem, proč jsou křesťanští světci malováni s aureolou: vyznařují totiž Krista a ostatní věřící jsou k nim přitahováni tak, jako můry ke světlu. Ano, jsem přesvědčen, že tentokrát jsem se setkal se světcem, s mučedníkem. Mé studium tedy nabylo rázu, který Jan Pavel II. (*Tertio millennio adveniente*, čl. 23) vyjádřil slovy: ‚Do naší doby se vrátili mučedníci, často neznámí, jako »neznámí vojíni« velké věci Boží! Pokud je to možné, neměla by se v církvi jejich svědectví ztráct... Je třeba, aby se místní církve ze všech sil snažily uchovat památku těch, kdo podstoupili mučednictví, a shromažďovaly nezbytné doklady.‘ Jsem dalek toho, abych stavěl kdekoho na oltář. Sdílím mentalitu svého lidu, který je v tomto ohledu velmi zdrženlivý, až skeptický. A přece se domnívám, že v tomto případě je úvaha o podobném procesu na místě. Adolf Kajpr SJ byl křesťan, v jehož životě a díle je patrné působení Boží milosti a mimořádný projev

ID. Hus, klerikalismus a katolictví: kontroverze z r. 1946. *Studia theologica* 2015, roč. 17, č. 4, s. 239–257; ID. Adolf Kajpr SJ – služebník Slova. In: Kajpr, Adolf. *Ministerium verbi: Kázání o mši svaté, o posledních věcech člověka a o rozličných aspektech víry*. K vydání připravil Vojtěch Novotný. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017, s. 11–44. Viz také Novotný, Vojtěch. Integrovaní katolíci: kontroverze z r. 1947. *Studia theologica* 2020, roč. 22, č. 3, s. 142–164.

16 Kajpr, Adolf. *Ministerium verbi*; ID. *Svědectví doby*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1993; ID. Cesta našeho poznání: příspěvek k teorii poznání v maréchalovském duchu. In: Altrichter, Michal (ed.). *Miscellanea jesuitica*. Sv. 1. *Odvaha k mezerám*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 24–37.

17 Kajpr, Adolf. *Pronikám do Boha: Dopisy z nacistického a komunistického žaláře / So dringe ich in Gott: Briefe aus der NS-Haft und aus dem kommunistischen Gefängnis*. K vydání připravil Vojtěch Novotný. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020; ID. *Přítomnost je vlastním Božím časem*. K vydání připravil Vojtěch Novotný, v tisku.

18 Srov. nicméně Stříbrný, Jan. Svědek maximálního křesťanství. *Universum: Revue České křesťanské akademie* 2012, roč. 22, č. 2, s. 40–44; Čemus, Richard. Vojtěch Novotný, Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík. *Archivum Historicum Societatis Iesu* 2013, roč. 82, č. 163, s. 305–314.

víry, naděje a lásky. Dvakrát byl odsouzen do krutého žaláře ze zcela nespravedlivých, vykonstruovaných příčin, které jen nedokonale zakrývají příčinu skutečnou: totiž to, že byl souzen a týrán prostě proto, že jednal jako věřící, kněz, jezuita a že v něm byla v podstatě souzena církev. Ve vězení, kde byl kvůli víře v Krista, zemřel. Domnívám se, že uvedené objektivní příčiny i citovaná mínění osob, které Kajpra znaly, by měly dojít pozornosti u těch, jimž je svěřena zodpovědnost za to, aby církev svědomitě, vděčně a horlivě přijímala dary, jichž se jí od Pána dostává. Je namísto otázka, zda v přehršli kladných svědectví, která byla o Adolfu Kajprovi SJ vydána, i ve fascinaci, kterou dodnes probouzí u těch, kdo se jím zabývají, neprobleskuje to, čemu kanonické předpisy říkají *fama sanctitatis* a *fama martyrii*. Byl bych velmi šťasten, pokud by má práce přispěla k tomu, aby se nad těmito otázkami ti, jimž to náleží, zamysleli.¹⁹

Nazývám-li tento text *Martyr Christi*, nečiním tak proto, že bych předjímal rozhodnutí církevních autorit o tom, zda Kajprovi náleží plnoprávně titul „mučedník“. Vyjadřuji přesvědčení, že byl přesvědčivý svědek (μάρτυς) Ježíše Krista a trojjediného Boha až k oběti života, a připojuji se k těm věřícím, kteří jeho smrt, k níž došlo v důsledku útrap čtyřletého věznění nacisty a devítiaupletého věznění komunisty (*ex aerumnis carceris*),²⁰ s úctou považují za mučednickou. Vyjadřuji také přesvědčení, že jeho svědectví nepatří minulosti, ale zůstává platné i v přítomnosti – zcela ve smyslu Kajprových slov, jež považuji za syntézu jeho osobní spirituality: „Kristus je skutečně stále týž, žije a je s námi ve věčném Hodie, v neměnném Dnešku věčné přítomnosti. [...] A tuto věčnou přítomnost, věčný dnešek, mají z Něho všichni jeho praví svatí. [...] Proto by měl být věřící křesťan člověkem opravdu dnešním [...]. Přítomnost je vlastním Božím časem, jí se třeba chopit oběma rukama, jí třeba hníst a vytvářet a vtisknout jí Kristovu tvář.“²¹

V Praze dne 17. září 2019

Vojtěch Novotný

19 Novotný, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 11, 13–14.

20 Srov. Prosperus de Lambertinis (Benedictus XIV.). *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* lib. III, cap. 12, n. 3. Bononiae: Formis Longhi Excusoris Archiepiscopalis, 1737, s. 120: „[...] itemque inter Martyres esse recensendum qui ex odio in Fidem conjectus in carcerem [...] moritur ex aerumnis carceris“.

21 Kajpr, Adolf. Co přetrvává věky... *Katolík: list pro kulturu a život z víry* 1947, 17. 8., roč. 10, č. 33, s. 2.

První životní etapa (1902–1937)

Narození a rodina

Adolf Karel Kajpr se narodil 5. července 1902 ve vsi Hředle č.p. 31, jihozápadně od Berouna. Jeho otec, Adolf Kajpr starší (1859–1906), sem přišel z Bratronic – z obce, jež leží jihozápadně od Kladna, na prahu kopcovité a zalesněné Křivoklátské vrchoviny, a jež v roce 1900 čítala 716 obyvatel ve 102 domech.²² Rod Kajprových se tam v průběhu 19. století rozrostl do několika příbuzenských linií. K jedné z nich náležel Adolf Kajpr starší, jehož rodiče, Václav Kajpr a Barbora, roz. Pucholtová, provozovali v Bratronicích č.p. 15 pohostinství a řeznictví. Jeho budoucí manželka Anna, rozená Kytková (1861–1905), byla rovněž spojena s Bratronicemi. Narodila se sice v nedalekých Lánech, vyrostla však v Bratronicích č.p. 16, kde žili její rodiče, rolník Jan Kytka a Julie, roz. Melčová.²³

Prvorozený syn Adolfa Kajpra staršího a Anny Kytkové, Josef Kajpr (1893–1965), se narodil o takřka devět měsíců dříve, než jeho rodiče uzavřeli v bratronicím kostele manželství.²⁴ Před koncem století se přestěhovali do Hředlí č.p. 31, kde si pronajali hostinec a řeznictví. Zde nejprve 4. dubna 1900 přišel na svět mrtvě rozený syn²⁵ a o dva roky poz-

22 Srov. stručnou dobovou charakteristiku Bratronic, kterou podal Renner, Jan. *Popis politického a školního okresu rakovnického*. V Rakovnice: nákladem vlastním, 1902, s. 114–115. Ibid., s. 187–191 Hředle.

23 SOA v Praze, f. Matriky, Bratronice 2 – Kniha narozených, s. 90; Bratronice 12 – Kniha oddaných, s. 91.

24 SOA v Praze, f. Matriky, Bratronice 11 – Kniha narozených, s. 169 (27. 10. 1893); Bratronice 12 – Kniha oddaných, s. 91 (10. 7. 1894).

25 SOA v Praze, f. Matriky, Žebrák 29 – Kniha zemřelých, s. 19–20.

ději, 5. července 1902, tu spatřil světlo světa Adolf Kajpr mladší. Obec příslušela k farnosti v Žebráku, kde byl novorozenec 12. července v kostele sv. Vavřince pokřtěn kaplanem Janem Václavem Bečvářem. První jméno dostal po otci, patronem mu byl sv. Adolf z Tecklenburgu, biskup v Osnabrücku († 1224). Kmotry mu byli příbuzní Josef Kajpr a Anna Kajprová.²⁶

Vychovatelé

Brzy po narození Adolfa onemocněla maminka nádorem sleziny. 3. prosince 1904 byla zaopatřena, 3. května 1905 zemřela a o tři dny později byla pohřbena.²⁷ Otec se vrátil do rodných Bratronic č.p. 40, kde působil jako hostinský. Sám však 18. prosince 1906 zemřel na tuberkulózu plic.²⁸ Třináctiletý Josef a čtyřletý Adolf osiřeli. Poručníkem se jim stal strýc Josef Kajpr, hostinský v Bratronicích č.p. 15. Starala se o ně ale především otcova sestra Klára (1861–1939), provdaná za zedníka Josefa Bůžka (1858–1928), který proto figuroval ve školních záznamech jako stravovatel (Bratronice č.p. 71).²⁹ Je ostatně pravděpodobné, že malý Adolf jim byl svěřen již roku 1904, kdy nemoc maminky vrcholila.³⁰

Domácnost Bůžkových byla velmi chudá.³¹ Těta nedovolovala zahálku – sama vedle domácnosti obstarávala i roli vesnické porodní báby. Od ní se Adolf učil víře v Boha. V kostele Všech svatých, který spravoval farář Josef Tichovský, ministroval a předříkával růženc.³² V něm také

26 SOA v Praze, f. Matriky, Žebrák 23 – Kniha narozených, s. 465.

27 SOA v Praze, f. Matriky, Žebrák 29 – Kniha zemřelých, s. 47–48.

28 ATJ, f. Adolf Kajpr 1.2, výpis z: Matriční úřad Kladno, Bratronice – kniha úmrtí, svazek K, ročník 1906, s. 81.

29 SOA v Praze, f. Matriky, Bratronice 12 – Kniha oddaných, s. 52; Bratronice 7 – Kniha narozených, s. 21; Bratronice 2 – Kniha narozených, s. 76; Obecní úřad Bratronice, Pomocná kronika Bratronice, položka č. 15.

30 Podle záznamů o sčítání lidu byl Adolf Kajpr ml. členem domácnosti Bůžkových od roku 1904. V roce 1910 k ní vedle strýce a tety náležel i jejich syn Adolf Bůžek (nar. 1885) a ovšem i Adolf Kajpr ml., zatímco jeho bratr Josef Kajpr tu už nebydlel. Odešel totiž do Slaného, aby se učil ševcem. Roku 1918 si vzal za ženu Marii, roz. Novákovou (1895–1972), z Malé Kvílice na Smečně, tkadlenu v přádelně Benar, kde sám pracoval jako opravář strojů; později byl řidičem nákladního vozidla. Z manželství vzešli synové Bohuslav (1918–2010) a Jiří (1923–2005). Srov. SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operáty z r. 1910 a 1921, Bratronice č.p. 71, Bůžek Josef; ATJ, f. Adolf Kajpr 1.2, rodokmen.

31 SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operáty 1910 a 1921, Bratronice č.p. 71, Bůžek Josef: k domku nenáležela žádná další budova, vlastníkům patřily 3 kozy, 1 prase, 5 slepic.

32 ATJ, f. Adolf Kajpr 5., Pitrun, Bernard. *Žrnka z Kajprovoy mlýnice* (verze III), s. 2–4.

přijal první svaté přijímání a svátost biřmování (29. dubna 1917 ji tady udělil 333 osobám pražský arcibiskup Pavel Huyn a pravděpodobně mezi nimi byl i takřka patnáctiletý Adolf).³³ Ve škole ho pan farář vyučoval náboženství.

Ve škole a v učení

Od 15. září 1908 do 5. července 1916 chodil Adolf v Bratronicích do trojtřídní, později čtyřtřídní obecné školy. Byl velmi dobrým žákem – měl výborný prospěch, o něco slabší byl jen v psaní, kreslení, zpěvu, vnější úpravě písemných prací, někdy i tělocviku.³⁴ Doma mnoho četl a druhého dne o tom vyprávěl spolužákům.³⁵ Přestože byl takto nadaný, nemohl z finančních důvodů po osmileté základní docházce ve studiích pokračovat. Nádeničil u místních sedláků. Roku 1916 se učil ševcem u strýce Bohuslava Kajpra, velkovýrobce obuvi ve Slaném.³⁶ Když se pak ukázalo, že to nebyla správná volba, vstoupil do učení ve mlýně na samotě Roučmída (Bratronice č.p. 100), asi 3 km od vlastní obce, při potoce Loděnice, lokálně zvaném Kačák.³⁷

Mlýn patřil bratrům Adolfovi a Vilémovi Hoffmannovým, kteří se sem roku 1887 – po smrti svého otce, pražského a poté velvarského advokáta Adolfa Hoffmanna – přestěhovali spolu s matkou Annou, roz. Dattlovou, a tetou Marií Čermákovou.³⁸ Po mamčině smrti přešel mlýn

33 SOKA Kladno, f. Obecní škola Bratronice 1838–1953 (1961), pamětní kniha školy v Bratronicích (inv. č. 7); Svaté biřmování na Křivoklátsku. *Čech: politický týdeník katolický* 1917, 8. 5., roč. 42, č. 125, s. 5.

34 SOKA Kladno, f. Obecní škola Bratronice 1838–1953 (1961), výkazy docházky a prospěchu (inv. č. 91, 93, 97, 101), srov. ibid. pamětní kniha školy v Bratronicích (inv. č. 7); ATJ, f. Adolf Kajpr 1.1, propouštěcí vysvědčení.

35 ATJ, f. Adolf Kajpr 5., Pitrun, Bernard. *Žrnka z Kajprovoy mlýnice* (verze III), s. 3. Ibid. 2.3, dopis Adolfa Kajpra Josefu Kajprovi (17. 5. 1959 a 3. 7. 1955): intenzivní četba měla být „starou rodinnou tradicí“.

36 ATJ, f. Adolf Kajpr 2.3, dopis Adolfa Kajpra Josefu Kajprovi (14. 7. 1957): datuje učení ševcem do roku 1917.

37 Klempera, Josef. *Vodní mlýny v Čechách*. Sv. 1. Praha: Nakladatelství Libri, 2000, s. 163; Veverková, Irena. *Za klapotem mlýnů*. 2. vyd. Kladno: Okresní muzeum v Kladně, 1994, s. 17–18; *Roučmída, Podlipský mlýn*. Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz> [2018-09-16]; Štěpán, Luděk – Urbánek, Radim – Klimešová, Hana. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*. Praha: Argo, 2008, s. 235.

38 AHMP, f. Sbírka matrik, Fara P. Marie Vítězná (PMV N9 1870–1876), s. 34 a 204; AHMP, f. Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), krabice č. 94, pořadové číslo: 131, 1841, Hoffmann, Adolf; ATJ, f. Adolf Kajpr 9., Výpis z pozemkové knihy katastrálního území Bratronice, č. knih. vložky 84, a kopie dokumentů Katastrálního pracoviště Rakovník, jež se váží

spolu s příslušnými pozemky roku 1891 do vlastnictví tehdy ještě nezletilých bratří. Starší Adolf zůstal svobodný. Fakticky žil v Praze – do roku 1890 studoval s vynikajícím prospěchem na C.k. vyšším gymnáziu v Žitné ulici (pozdější Jiráskovo gymnázium v Resslově ulici)³⁹ a v témže roce se zapsal na filosofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde do roku 1895 studoval řecký a latinský jazyk, literaturu, mytologii a reálie.⁴⁰ Následně pracoval ve školství a byl „kandidátem profesury“. Podle některých svědectví byl také středoškolským profesorem, záznam o tom však nalezen nebyl.⁴¹ Později se stáhl do Roučmídy. Tam pracoval ve mlýně jeho bratr Vilém, jenž si sem roku 1913 přivedl manželku Růženu, roz. Šprinclovou. Měli spolu dvě dcery, Helenu a Vilemínu.⁴²

Kajpr sem nastoupil jako tovaryš ve čtrnácti letech, tj. roku 1916, a po vyučení zde setrval jako mlynářský dělník až do roku 1924, kdy mu bylo dvacet dva let.⁴³

k mlýnu Roučmída; SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operát 1900, Bratronice č.p. 100; sčítací operát 1910, Bratronice č.p. 100, Hoffmann Vilém a Adolf.

39 *První výroční zpráva cis. král. vyššího gymnasia v Žitné ulici v Praze za školní rok 1888*. V Praze: C.k. vyšší gymnasium Žitná ulice, 1888, s. 59; *Druhá výroční zpráva cis. král. vyššího gymnasia v Žitné ulici v Praze za školní rok 1889*. V Praze: C.k. vyšší gymnasium Žitná ulice, 1889, s. 91; *Třetí výroční zpráva cis. král. vyššího gymnasia v Žitné ulici v Praze za školní rok 1890*. V Praze: C.k. vyšší gymnasium Žitná ulice, 1890, s. 84; *Padesát let Jiráskova gymnasia v Praze 1881–1931*. Praha: Výbor pro oslavu padesátiletého trvání ústavu v Praze, 1931, s. 53.

40 AUK, f. Filozofická fakulta UK, katalogy posluchačů FF UK – zimní běh 1890/91 až letní běh 1895.

41 SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operát 1900, Bratronice č.p. 100 označuje za jeho obor povolání školství a dodává: „kandidát profesury“. Sčítací operát 1910 uvádí, že místem jeho pobytu je Praha. Sčítací operát 1921 uvádí jako druh povolání „mlynářství a rolnictví“ a předpokládá, že žije v Roučmídě. *Jahrbuch des höheren Unterrichtsweesen in Oesterreich: mit Einschluss der gewerblichen Fachschulen und der bedeutendsten Erziehungsanstalten* z let 1890–1914 ho neeviduje. Dostupné z: <http://diglib.uibk.ac.at/> [2018-09-20].

42 Vedle již citovaných dokumentů srov. [Šňatky]. *Národní politika* 1913, 22. 7., roč. 31, č. 199, s. 6; SOA v Třeboni, f. Sbírka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), Jindřichův Hradec – Kniha narozených 27, s. 18; SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operát 1921, Bratronice č.p. 100, Hoffmann Adolf.

43 SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operát 1921, Bratronice č.p. 71, Bůžek Josef; ABS, a. č. V-2844 MV 1, Zápis o výpovědi obviněného – Adolf Kajpr (16. 3. 1950): viz příloha [106]. Mlýně je tedy údaj, který uvádí ATJ, f. Adolf Kajpr 5., Pitrun, Bernard. *Žrnka z Kajprov mylnice* (verze III), s. 4, kde je nástup do mlýna datován rokem 1918. – K době, kdy zde Kajpr působil, se váže tato událost: Koncem první světové války došlo na Kladensku k hladovým bouřím, během nichž se obyvatelstvo snažilo vyplenit místní mlýny. Ke stejnému pokusu došlo 7. 5. 1918 na Roučmídě. Větší počet osob chtěl rabovat zásobu obilí, mouky a dalších potravin a nedbalo zavřených vrat. Mlýnař Adolf Hoffmann, který hájil majetek s puškou v ruce, skrze ně zastřelil dělníka Václava Holečka z Družce a postřelil dvě další osoby. Událost zaznamenala mj. četnická kronika obce Velká Dobrá (díl 1, s. 26–27, SOKA Kladno, f. Četnická stanice Velká Dobrá) a kronika obce Velká Dobrá (díl 1, s. 23–24, OÚ Velká Dobrá). Srov. Zastřelen ve mlýně. *Národní listy* 1918, 11. 5., roč. 58, č. 107, s. 3; Zastřelen ve mlýně. *Mlynář: orgán spolku mlynářů českomoravských* 1918, roč. 39, č. 10, s. 98;

Tuto jeho životní etapu provázely rozpory. Na jedné straně Kajpr později s hrdotí uvedl, že „pracoval jako mlynářský dělník“, na druhé straně však k tomu dodal: „ačkoliv jsem měl značné schopnosti intelektuální“. Za neúspěch považoval „neobratnost tělesnou“, pro niž „málo vynikl v manuálních zaměstnáních“ (byl také malého vzrůstu – podle různých záznamů měřil pouhých 157 nebo 160 cm), za úspěch to, že „z chudého sirotka [...] vlastními prostředky vystudoval“.⁴⁴ V každém případě platí, že v Roučmídě pochopil, že jej vlohy vedou jiným směrem, a rozhodl se spořit peníze, aby mohl pokračovat ve studiích. Podle dochovaných svědectví tomu napomohl Adolf Hoffmann, který si všiml mládkova nadání, pobídl ho, aby se soukromě připravil ke studiu na gymnáziu, obstaral mu učebnice a učil jej latinu a řečtinu.⁴⁵

Vojenská služba

V roce 1924 doporučil farní úřad v Bratronicích Arcibiskupskému gymnáziu v Praze-Bubenci, aby přezkoušením ověřil, zda má Adolf Kajpr vědomosti odpovídající nižším třídám gymnázia.⁴⁶ Z toho je patrné, že

Šefčík, Václav. Příspěvek k dějinám dělnického hnutí v Unhošti. *Zprávy Melicharova městského muzea v Unhošti* 1960, č. 18/2, s. 2–5, zde 5; Šimek, Julius. Pochod hladu. *Zprávy Melicharova městského muzea v Unhošti* 1976, č. 50/2, s. 2–3. Ve stylizované podobě podal událost i nepokoje Zápotocký, Antonín. *Rudá záře nad Kladnem*. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 30–51.

44 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Adolf Kajpr, č. 889, dotazník (26. 3. 1952). Opačně hodnocení Kajprovy zručnosti přinesl -JO- – -JT-. Puklo mu srdce. Viz přílohy [113], [204].

45 Mikulášek, František. P. Adolf Kajpr. *Bulletin Jezuité* 1992, roč. 1, č. 6–7, s. 160: „Švagr majitele mlýna byl bývalý profesor. Ten si všiml drobné postavy Adolfovy a také jeho neobyčejného ducha. Začal jej učit latině. A učil jej dobře.“ Také podle Antonína Bradny (ATJ, f. Adolf Kajpr 5., *Jezuita Adolf Kajpr (1902–1959)*) šlo o „bratra pana mlynáře, pana profesora Hofmana [sic]“ („Adolf mně říkal: Víš, on měl takovou tu fajfku a teď vždycky tak povídal a mě to zajímalo. On měl klasické gymnázium, vzpomínal na různé řecké a římské klasiky a mně se to líbilo.“). Podle Bernarda Pitruna (ATJ, f. Adolf Kajpr 5., Pitrun, Bernard. *Žrnka z Kajprovy mlýnice* (verze III), s. 4a) šlo o bratra mlynářovy manželky, rozené Čermákové. Mlynářka však byla rozená Šprinclová, nikoli Čermáková. Adolf Hoffmann byl minimálně „kandidátem profesury“: SOKA Rakovník, f. Okresní úřad Rakovník I, sčítací operát z r. 1900, Bratronicé č.p. 100. Pavlík, Jan. *Budou vás vydávat soudům*. Díl 2. *Nekrology zemědělských členů české provincie T. J. v době rozptýlení v letech 1950–1990*. Praha: Societas, 1996, s. 18 uvedl, že šlo o bratra mlynářky, univerzitního profesora. ID. *Vzpomínky na zeměděle jezuitů, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 342–343 píše, že Kajpra vzala do učení ovdovělá mlynářka a o tom, že ho doučoval její švagr, „středoškolský profesor Hofman [sic]“.

46 NA, Archiv pražského arcibiskupství, Praha (APA IV), č.j. 14369/28: zpráva rektora Arcibiskupského gymnasia a chlapeckého semináře Josefa Vraštily SJ pražskému ordinariátu (21. 10. 1928).

Kajpr již pomýšlel na gymnazijní studium a možná i na kněžství. Místo toho však byl dne 1. října 1924 v Křivoklátě odveden k povinné prezenční službě v Československé armádě.⁴⁷ Přisahu pronesl 28. října 1924. Byl zařazen nejprve u pěšího pluku č. 18 v Tachově v Čechách, v lednu 1925 pak byl přemístěn k hraničářskému praporu č. 10 do Trebišova na Slovensku – nejprve k rotě technické, později ke 4. rotě hraničářské. Po celou tuto dobu působil jako písař na velitelství praporu.⁴⁸ Dosáhl hodnosti desátníka. V květnu a prosinci 1925 měl desetidenní dovolenou. K 1. dubnu 1926 byl dán do zálohy.⁴⁹ Pozdější pravidelná cvičení ve zbraní jej – s jedinou výjimkou – minula. Dne 24. září 1938 byl prezentován při mobilizaci, zůstal však desátníkem v záloze. 15. října byl vzat do kmenového počtu a přemístěn k 38. pěšímu pluku v Berouně, avšak 21. října byl v důsledku demobilizace propuštěn z činné vojenské služby. Jako takový byl k 1. lednu 1946 úředně vtělen k 3. vojenské nemocnici.

Arcibiskupské gymnázium

Do Bratronic se už nastálo nevrátil. Je možné, že již během vojny studoval soukromě tercii a kvartu Arcibiskupského gymnázia v Praze-Bubenči, které spravovali otcové Tovaryšstva Ježíšova.⁵⁰ Jako čtyřiatvacetiletý pak

47 VÚA, f. Sbírka vojenských kmenových listů, roč. 1902, Adolf Kajpr. Dokumentace uvádí: velmi spolehlivý, snaživý, pracovitý, chápavý, samostatný, velmi citlivý, povaha uzavřená. Dále viz ATJ, f. Adolf Kajpr 1.1, úřední řádový záznam; ABS, a. č. V-2844 MV 1, Zápis o výpovědi obviněného – Adolf Kajpr (16. 3. 1950): viz příloha [106]; AUK, f. Filozofická fakulta UK, katalogy posluchačů FF UK – zimní běh 1937/1938, nacionále Adolf Kajpr.

48 Srov. ATJ, f. Adolf Kajpr 2.1, pohled Adolfa Kajpra Josefu Kajprovi (1. 3. 1925): „Přijměte ode mne srdečný pozdrav ze Slovenska. Celkem se mi tady dost líbí. Jsem v kanceláři na velitelství praporu. Zde na obrázku vidíte všechen personál kanceláře. Jsme ubytováni v zámku, kolem jest pěkný park, takže je to tady docela pěkné. Jinak to hnízdo za moc nestojí, je tady velká dobrota, větší než v Čechách.“ Ibid., pohled Adolfa Kajpra Josefu Kajprovi (15. 3. 1925): „Toto jest pohled na zámek, ve kterém bydlíme. Zvenku to vypadá dost pěkné.“

49 Srov. Kajpr, Adolf. Základy spolupráce. *Katolík* č. 10, 9. 3. 1947, s. 2: „Nedospějeme-li k tomu, aby Slovák živelně cítil, že jeho vlast je v Aši, stejně tak, jako Čech, že jeho vlast je v Trebišově, a aby byli oba dva poctivě připraveni hájit jak Aš, tak Trebišov, když by to bylo nutné, třeba životy svými, pak nemáme skutečně jednotný stát, pak by se nám jeho jednota zhroutila při prvním prudším závanu mezinárodního větru.“

50 Pavlík, Jan. *Budou vás vydávat soudům*. Sv. 2, s. 18 a ID. *Vzpomínky na zemřelé jezuity*, s. 343 uvádí, že Kajpr studoval III. a IV. třídu soukromě, jako externista, a to i z vojny, odkud jezdil do Prahy na zkoušky. Srov. ATJ, f. Adolf Kajpr 1.1, úřední řádový záznam: vystudoval „III.–VIII. tř. gymn. v Bubenči, navštěvoval však jen V. a VI. tř. /1926–1928, ostatní dělal soukromě“. V AHMP, f. Arcibiskupské gymnásium Praha XIX. – Dejvice, Sadová 3 se ovšem v třídních výkazech a v hlavních katalogích o způsobu studia III. a IV. třídy nepodařilo nalézt žádný záznam (pro vlastní studium srov. ibid. třídní katalogy 1926–7, 1927–8). Dále viz ATJ, f. Adolf